

VERBINDEN DOOR VERBEELDEN

Kunst in het landschap

Een eiland, Jeroen Doorenweerd

Gemeente Eersel

oktober 2015

bkkc

15.18964

Inleiding

Een van de uitgangspunten van het bestuur van de gemeente Eersel is de culturele aantrekkingskracht van de gemeente te versterken door de mogelijkheden te verkennen om Kunst in het Landschap te realiseren. Een even zinvol als ambitieus voornemen.

Kunst en cultuur beschikken over bijzondere krachten, veel meer dan doorgaans herkend en erkend wordt. Kunst en cultuur maken woon- en werkomgevingen aantrekkelijk en spelen een belangrijke rol bij de ontwikkeling van bedrijfsvestiging, recreatie en toerisme. Kunst geeft een extra dimensie aan ons bestaan en wie er voor open staat treedt een fantastische wereld binnen. Kunst leidt ons af van platgetreden paden en vult onze belevingswereld met nieuwe, verrassende en inspirerende ervaringen. Kunst benadrukt het bijzondere. Kunst en cultuur laten ons anders naar onze eigen wereld kijken. Kunst en cultuur brengen mensen bij elkaar en geven een eigen gezicht aan stad, dorp of regio.

Vanuit deze overtuiging heeft de gemeente Eersel het initiatief van de Adviescommissie Beeldende Kunst (ABK) omarmd en het voortouw genomen tot een eerste notitie waarin de gezamenlijk ambities worden verwoord.

Gemeentelijk en Provinciaal beleid

Op de achtergrond spelen enkele actuele ontwikkelingen op het gebied van lokaal bestuur en provinciaal beleid. Op lokaal niveau vindt een ingrijpend proces van schaalvergroting plaats dat zich uit in regionale gebiedsontwikkelingen en een toenemende samenwerking tussen buurgemeenten al dan niet uitgedrukt in regionaal opererende organisatorische verbanden. Het Huis van de Kempen is daar een mooi voorbeeld van. Voor Eersel geldt specifiek dat ook de verbinding met de high-tech regio Eindhoven van cruciaal belang is.

In de 'Visie Eersel 2030' worden drie kernkwaliteiten genoemd: een aantrekkelijk cultuurhistorisch landschap, ligging in een uiterst competitieve wereldregio en de aanwezigheid van een sociaal vitale en initiatiefrijke gemeenschap. Kwaliteiten die moeiteloos gekoppeld kunnen worden aan de te verwachten ontwikkelingen voor Eersel. Er gaan zich nieuwe economische kansen voordoen met de verdere ontwikkeling van Brainport, de aanwezigheid van Eindhoven Airport, toenemend toerisme, het nieuwe werken en redesign van het buitengebied.

In het 'Masterplan Vrijtijdseconomie' spreekt de gemeente zich uit voor het ontwikkelen van nieuwe product-marktcombinaties op het gebied van kunst en cultuur. De omgevingskwaliteit van de dorpen spelen daarbij een belangrijke rol. Wandelpaden moeten mogelijkheden bieden om vanuit de dorpen via authentieke plekken het buitengebied in te wandelen, daarbij gebruik makend en aansluitend op bestaande routenetwerken.

Zittende Man, Anthony Gormley

Op provinciaal niveau is van oudsher veel belangstelling voor stedelijke ontwikkelingen in relatie tot het landelijk gebied. In Brabant recent nog uitgedrukt in programma Mozaïek Brabant dat wordt gevormd door een kralensnoer van steden met daaromheen

een uitgebreid landelijk gebied. Letterlijk een mozaïek van steden en dorpen, van intensieve landbouw en veel kleine industrie. Een divers landschap met veel uitdagingen voor de toekomst. Het programma benadrukt o.a. het belang van een duurzaam en vitaal platteland.

In een eerder verschenen document van de Provincie 'Transitie van stad en platteland, een nieuwe koers' (2011) wordt de verbinding tussen stad en platteland uitgewerkt. Daarin worden vier principes opgevoerd die ook in dit verband van betekenis zijn:

- Versterken van de samenhang tussen economie, ecologie en leefbaarheid.
- Versterken van de participatie en betrokkenheid van particulieren en ondernemers.
- Overheid stuurt op proces en kwaliteit.
- Ruimte voor initiatieven van particulieren en bedrijfsleven via lokaal maatwerk.

In het document 'Beweging in Brabant, Bestuursakkoord 2015-2019' van het nieuwe Provinciebestuur wordt de ambitie om de kwaliteit van leven op het platteland te verbeteren en de leefbaarheid te versterken andermaal uitgesproken. Veel waarde hecht de provincie aan 'maatwerk van onderop die de kwaliteit en leefbaarheid van de leefomgeving versterken'. Ook benadrukt het provinciebestuur de waarde van 'een aantrekkelijk cultuurklimaat dat zowel jong als oud, van binnen en buiten Brabant boeit en bindt'. Men wil op een vernieuwende wijze investeren in kunst en cultuur, sport en cultureel erfgoed.

Evenals de gemeentelijke uitgangspunten komen deze provinciale ambities in diverse varianten terug in het vervolg van deze nota. Met de route Kunst in het Landschap willen de initiatiefnemers de relatie tussen het landelijke Eersel en het grootstedelijke Eindhoven duurzaam versterken.

De route wil uitdrukking geven aan het zelforganiserend vermogen van burgers en ondernemers in de Kempen. Het zal voorbeeld stellend zijn voor wat burgerinitiatief en gerichte samenwerking bij kunnen dragen aan de publieke zaak. In dit geval aan de identiteit van De Kempen, aan een beleefbare natuur, landschap en cultuurhistorie, aan recreatie en toerisme. Kunst in het Landschap is het resultaat van nieuwe vormen van participatie en nieuwe financieringsconstructies.

Uitgangspunten

Op basis van het Werkplan 'Door kunst verbonden' van de ABK alsmede ten gevolge van een aantal gesprekken tussen wethouder Mevr. R. van der Hamsvoord-Huijbers van de gemeente Eersel, leden van de ABK, mogelijke partners uit het veld en de adviseur van bkcc is er een aantal uitgangspunten geformuleerd om invulling te geven aan de ambitie om Kunst in het Landschap te realiseren.

Verbinden

Het centrale thema uit het Werkplan 2014-2018 van de ABK is Verbinden, duurzame samenwerkingsverbanden laten ontstaan die ook voort kunnen blijven bestaan zonder gemeentelijke ondersteuning. Deze visie sluit aan bij het principe dat er meer ruimte komt voor burgerinitiatieven en bedrijfsleven waarbij de overheid slechts stuurt op proces en kwaliteit.

De Wachter, Marius Boender

Verbindingen kunnen op tal van niveaus tot stand komen. Tussen kunst en natuur, tussen stedelijke en landelijke cultuur en tussen burger, bedrijfsleven en overheid. Het bindmiddel is 'verbeelding', het

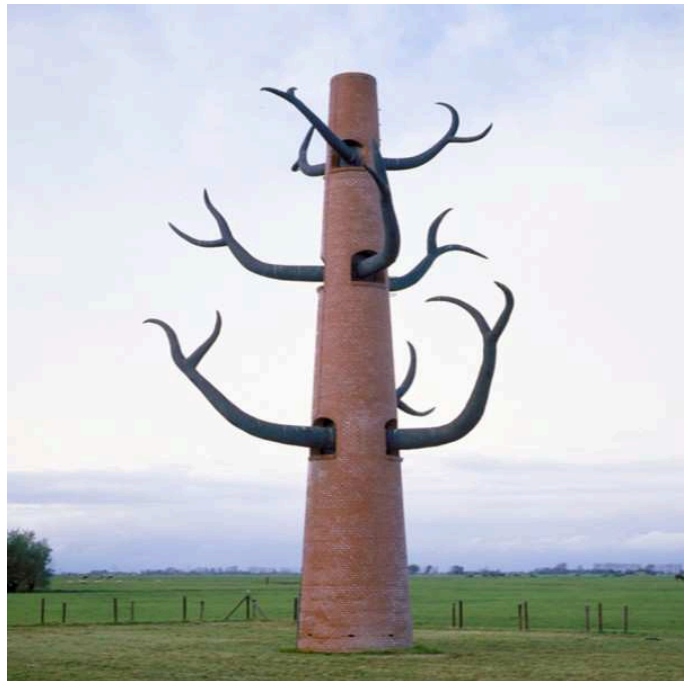
speelveld de fysieke ruimte tussen Eersel en Eindhoven (van Markt tot Markt) en tussen de kernen van de gemeente Eersel onderling.

Artistiek niveau

Ongeacht de concrete uitwerking tot in details van de ambities wordt gekozen voor kunst van hoge kwaliteit die moeiteloos de aansluiting kan vinden bij de kunstwerken die in het kader van Brainport Avenue en andere kunstroutes in de regio (in de toekomst) worden gerealiseerd. In het door bkkc opgestelde rapport Panorama Brainport Avenue wordt aangegeven op welke aspecten kan worden ingezet bij het geven van een eigen identiteit en uitstraling van de A2/N2, deel uitmakend van 'de ruit' rond het centrum van Eindhoven. Eén van die aspecten is het fenomeen 'licht' dat zo typerend is voor Eindhoven. Momenteel wordt dit aspect onder de naam Lightlines verder uitgewerkt.

Er wordt niet gekozen voor een specifieke thematiek maar voor een open benadering waarbij afhankelijk van de locatie invulling wordt gegeven aan de aard van kunstzinnige uiting. Daarbij moet aangetekend worden dat kunst in relatie tot de natuur daarin prominent aanwezig zal zijn. Het inhoudelijke concept zou een route kunnen omvatten die aan de landelijke zijde (Eersel) vertrekt vanuit de 'natuur' en eindigt in stedelijk Eindhoven met werken die aansluiten bij 'high-tech' Brainport. Al wandelend ervaar je geleidelijk een sferische overgang die illustratief is voor waar je bent (het landelijke deel of het stedelijke deel).

Een ander punt is om bij de uitwerking van het plan een onderscheid te maken tussen grootschalige objecten en meer kleinschalige objecten waarbij de grootschalige objecten ook deel kunnen uitmaken van een groter, de hele regio omvattend, plan. Grotere Landmarks langs de snelwegen of bij de verkeersknooppunten hebben een andere functie dan kleinere ingrepen in het landschap die bedoeld zijn voor langzaam verkeer als wandelaars en fietsers.

Landmark, Thom Puckey

Natuurlijke partners

Kunst in het Landschap wil niet alleen afhankelijk zijn van overheden maar zal het resultaat zijn van samenwerking tussen burgerinitiatieven, bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties en worden gefinancierd door specifieke bronnen die voor deze culturele doelen beschikbaar zijn. Daaronder vallen bijdragen uit het bedrijfsleven, van particuliere- en overheidsfondsen en donaties vanuit de bevolking.

Bij dit uitgangspunt hoort een passende organisatievorm waarbij de gemeentelijke overheid op afstand deelneemt en de centrale regie wordt overgenomen door een onafhankelijke organisatie met directe relaties naar relevante partners in het veld. Een onafhankelijke rechtsvorm is daartoe het meest geschikte instrument.

Gemeente Veldhoven, Eindhoven en Waalre

Dat de beoogde organisatie in principe onafhankelijk van overheden zal functioneren betekent niet dat de gemeenten niet zouden kunnen bijdragen aan het welslagen van dit initiatief. Integendeel de gemeenten zouden de uitgangspunten van deze notitie kunnen onderschrijven en waar mogelijk, in bestaande en toekomstige ruimtelijke planontwikkeling, op detail aan kunnen sluiten bij de uitgewerkte plannen van deze nota.

De wethouders mevr. M. Schreurs van de gemeente Eindhoven, dhr. P. Wijman van Veldhoven en dhr. A. van Holstein van Waalre hebben hun waardering voor dit initiatief reeds uitgesproken.

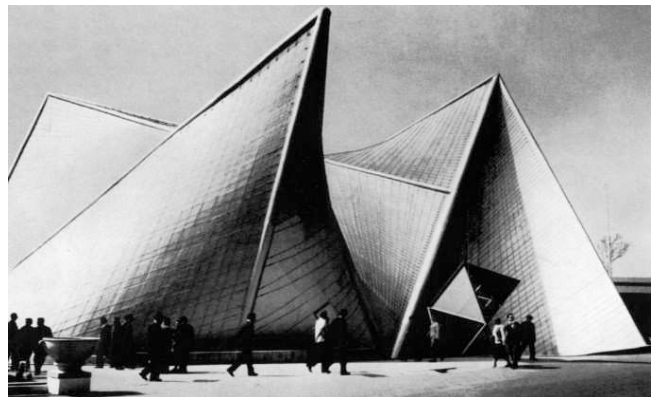
Het overzicht van kunstwerken in de stad Eindhoven op eindhoven.kunstwacht.nl geeft voldoende houvast om een goede aansluiting te maken met de voorgestelde route.

Een deel van de route is gelegen in het ontwikkelingsgebied Dommeldal-De Hogt. Een van de ambities van dit project waar onder andere Waalre, Eindhoven, Veldhoven en het Waterschap partners zijn, is het opwaarderen van enkele fiets- en wandelroutes die direct aansluiten op de route. De wethouders mevrouw Van Dijk en de heer Van Holstein zijn enthousiast en denken aan het realiseren van een extra wandelverbinding in de richting van Waalre.

Ten zuiden van de rijksweg A67 zijn ambities om het landschap een kwalitatieve impuls te geven. Hierbij kan gedacht worden aan wandel- en verblijfsruimtes met bijzondere rustplekken.

Stichting Reconstructie Philips Paviljoen 1958

De Stichting Reconstructie Philips Paviljoen 1958 heeft de wens uitgesproken om het paviljoen te herbouwen ergens in het gebied rond knooppunt De Hogt. De exacte locatie moet nog worden vastgesteld maar de directe omgeving van de wandelroute Kunst in het Landschap ligt daarbij voor de hand. De stichting en de betrokken gemeenten blijven hierover in gesprek.

Philips Paviljoen 1958, Le Corbusier

Oogenlust

Het Domein Oogenlust (winkel, galerie, beeldentuin, kas) wil zijn bedrijfsmatige activiteiten inbedden in een gebied met hoogwaardige natuur en gevarieerde recreatieve voorzieningen. Onder de naam Gebiedsontwikkeling Mirandolles Heike hebben de gemeente, provincie Natuurmonumenten en Oogenlust daartoe een convenant gesloten.

Oogenlust wil in zijn directe omgeving een beeldentuin inrichten waarin kunst te zien is die op enigerlei wijze gerelateerd is aan natuur. Tevens behoort een aansprekend landmark, dat duidelijk vanaf de A67 zichtbaar zal zijn, tot het wensen pakket. "De ontwikkeling van het 15 hectare grote natuurgebied dat rondom het domein gelegen is, is gericht op de combinatie van natuur, recreatie en kunst die bezoekers als aantrekkelijk, verrassend en inspirerend ervaren, aldus een persbericht.

Nest, Andy Goldsworthy

Oogenlust richt zich op goede smaak en kwaliteit van leven en vormt daarmee een passend schakelpunt tussen de kunsttoepassingen in de kern van Eersel aan de zuidzijde en de toekomstige route in de richting van Eindhoven alsmede met de onderscheiden kernen binnen de gemeente.

Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer

Natuurmonumenten heeft reeds ingestemd met het plan en heeft in overleg met Oogenlust een begin gemaakt met het gebruiksklaar maken van wandelpaden in het gebied direct achter het domein Oogenlust. Staatsbosbeheer omarmt het plan eveneens en is benieuwd naar de uitwerking.

Waterschap De Dommel

Het waterschap De Dommel heeft enthousiast gereageerd op de uitgangspunten van de conceptnota en zien geen onoverkomelijke bezwaren. Wel attendeert het waterschap erop dat nader onderzocht moet worden of het vanuit ecologisch oogpunt verantwoord is dat de onderdoorgang bij De Hogt gebruikt kan worden. Over deze en andere uitvoeringsaspecten zal ambtelijk overleg plaatsvinden.

VVV

De VVV heeft zich, in de persoon van bestuursvoorzitter André Kempen, eveneens enthousiast getoond over de plannen en wil graag vanuit zijn expertise meewerken aan het welslagen ervan.

Observatorium, Frank Havermans

Concrete uitwerking

Verbinding stad platteland zal de komende jaren een blijvend actueel thema zijn. In het verlengde daarvan heeft de gemeente de voorkeur uitgesproken om in een eerste fase door middel van Kunst in het Landschap de verbinding met Eindhoven tot stand te brengen. We gaan er steeds van uit dat het beginpunt ligt op de Markt van Eersel om vervolgens via het Mortelveld te worden voortgezet naar het Domein Oogenlust en Natuurmonumenten. Van daaruit wordt de route voortgezet via het Genderdal, Gendersteijn, Gem. Veldhoven om vervolgens oostwaarts af te buigen richting het Dommeldal en Gem. Eindhoven.

FASE 1: EERSEL MARKT–EINDHOVEN-MARKT

Markt-Eersel-Gebiedsontwikkeling Mirandolles Heike- Gebiedsontwikkeling Gender-Gebiedsontwikkeling Veldhoven-Dommeldal- Eindhoven-Markt

Er wordt een route gecreëerd die start op de Markt in Eersel en van daaruit wordt voortgezet in het gebied dat in particulier beheer is van Oogenlust en het daaraan grenzende wandelgebied van Natuurmonumenten. Vervolgens loopt de route parallel aan Koppelen door naar Steensel, over grondgebied van Staatsbosbeheer, de gemeente Eersel en particuliere eigenaren. Nabij Golfterrein Gendersteijn is het grondgebied van Gemeente Veldhoven. Vandaar buigt de beoogde route af via de Locht, Westervelden, Runstraat, Kemper Plassen, Onze Lieve Vrouwedijk, in oostelijke richting, om aan te pikken op de Dommelloop. Het is nog even de vraag op welk punt de route onder de snelweg door gaat. Dit moet nader gedetailleerd worden.

De route loopt door een fraai landschap en ook wanneer Eindhovens grondgebied is bereikt nog altijd door een natuurlijke omgeving via onder andere De Klotputten, het aansluitende park en een stukje Gennepark via de Kleine Dommel, Eindhovenmuseum, Dommelplantsoen, Van Abbemuseum, Stadspark, Daf Museum en Effenaar om vervolgens het stadscentrum met de markt te bereiken.

In de kern Eersel zijn zo'n 15 kunstwerken gerealiseerd waarvan er zich 5 op of in de directe nabijheid van de Markt bevinden. De Contente Mens van Richard Bertels en de Pronte Vrouw van Guus Hellegers zijn wel de bekendste werken. In het centrum maar ook elders in Eersel treft men interessante cultuurhistorische elementen aan die worden aangeduid met de Parels van Eersel. Ze zijn herkenbaar aan kleine ronde bronzen plaquettes die in het straatoppervlak zijn aangebracht. Ook de modern vormgegeven veldhekkens markeren de wandelroute in Eersel.

Route van Markt naar Oogenlust. Voor dit deel zijn plannen in ontwikkeling. In een vervolgnota zal dit verder worden uitgewerkt.

Home Sweet Home, Herman Lamers

Domein Oogenlust wil zich, binnen zijn territorium, richten op kunstwerken die op enigerlei wijze verwijzen naar de natuur. In dit deel van de route heeft het weinig zin om rustplekken of anderszins verblijfsplaatsen te creëren omdat die voorzieningen juist in Eersel en bij Oogenlust te vinden zijn. Wat wel aan te raden is, is een opvallend landmark te realiseren aan de overzijde van afslag 30 in de oksel van de A67 of wat verderop in een gebied dat direct aan de snelweg ligt. Deze markeringspunten, duidelijk vanaf de snelweg te zien, verwijzen direct naar het landelijke gebied.

Gewei. Jan van IJzendoorn

Uitgangspunt is het creëren van een route tussen Eersel en Eindhoven. Deze route zal deels parallel lopen aan de A67 en verderop de randweg rond Eindhoven kruisen. Een routekaart is als bijlage toegevoegd. Indien mogelijk en wenselijk zal er aansluiting gezocht worden bij de ambities van Panorama Brainport Avenue. Over het verloop van de route en de voortzetting over het grondgebied van de aangrenzende gemeenten zal bestuurlijk overleg nodig zijn.

Om zowel de individuele als gezamenlijke ambities te verwezenlijken wordt voorgesteld dat iedere genoemde partner de eigen mogelijkheden verkent welke, in deze nota genoemde ambities, op (korte) termijn zijn te realiseren. Er kan worden aangesloten bij actuele gebiedsontwikkeling. Een opzet waarbij diverse (semi) overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en burgers intensief zullen samenwerken vraagt om een onafhankelijk orgaan met bevlogen bestuurders die directe lijnen onderhouden met alle relevante partijen. Een onafhankelijke organisatie is daar de meest geschikte rechtsvorm voor vertrekkend vanuit de in deze notitie geformuleerde uitgangspunten.

Met betrekking tot de collectie wordt er niet gekozen voor een specifieke thematiek maar voor een open benadering waarbij afhankelijk van de locatie invulling wordt gegeven aan de aard van de kunstzinnige uiting. Meer in het algemeen zullen de werken verwijzen naar de kwaliteit van leven in deze regio met aan het ene uiteinde de cultuurhistorie, natuur, rust en kleinschaligheid van dorp en platteland en aan het andere uiteinde de dynamiek en energie van een grootstedelijk gebied, in het bijzonder van de high-tech kennisregio Veldhoven/Eindhoven. De wandelaar ervaart geleidelijk een sferische overgang die illustratief is voor de positie op de route waar die zich op dat moment bevindt, het landelijke deel of het stedelijke deel.

Voor de kunststopdrachten worden uitsluitend professionele kunstenaars uitgenodigd die bekend zijn met het realiseren van kunststopdrachten ten behoeve van de openbare ruimte. Passende aankopen van bestaand werk behoren ook tot de mogelijkheden. De organisatie laat zich in dit verband adviseren door een deskundige organisatie.

The general Lee, Tijs Rooijackers

Bij het vaststellen van de exacte route(s) wordt uitgegaan van de schoonheid van het landschap en de mogelijkheid om gebruik te maken van gebiedsdelen in eigendom van derden. Waar mogelijk worden de routes gevolgd zoals die te vinden zijn op de wandelkaart 'De Brabantse Kempen' van Falk uitgeverij. De mogelijkheden voor kunsttoepassingen zullen in een aparte vervolgotitie van bkcc worden uitgewerkt in concrete voorstellen.

Puppy, Jeff Koons

Lichtsculptuur, Herman Lamers

Mastodonten, Tom Claassen

Duiventoren, Robbrecht & Daem

Landart, Thomas Stricker